

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 5. No. 17. 1940

ESKİ HEKİM BAŞILAR LİSTESİ

(Hekim Hayrullah efendiye göre)

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Bizde hekim başıların listesi Bursalı Mehmed Tahir beyin Osmanlı Müellifleri eserinde etibba faslının sonunda neşredilmiştir. Bu şekilde bir liste başka bir yerde neşredilmediği için bunu tedkiklerimiz esnasında kısmen iktibası muvafık buluyorduk. Merhum Bursalı Tahir bey bu listeyi nereden iktibas ettiğini bildirmemiştir. Fakat bu eseri neşri sırasında eserin müsveddeleri Bayezit Umumi Kütüphanesinde durur, ve müracaatımızda bize kendisine esirgenmediği üzere icab eden malûmatı oradan cömertçe verirdi. O zaman ve sonraları bu eseri neşrederken sandukai kemalât, üstad İsmail Saib efendi hocadan çok müstefid olduğunu duyardık. Bu cihetle de hekim başılara ait bu listenin doğruluğuna, tereddüt göstermekle beraber, inanıyorduk.

Topkapı Sarayı Müzesi müdür muavini İzzet beyin yazdığı hekim başı odası eserinde buna benzer ve kendisinin de ilâve ettiği bazı hekimlerle beraber ikinci bir listeye müsadif olduk. İzzet bey şüphe yok ki Tahir beyin bu listesini ve Osmanlı hekimleri fişlerini esas tutmuştur. Burada birçok yanlışlıklar tekerrür etmiştir. Maalesef listeyi nereden ve ne suretle tamamladığını bildirmemiştir. Bunu da bitabı tereddütle karşılayorduk.

Şimdi, İsmail Saib efendi üstadımızın Maarif Vekâletince satın alınacak kitapları tasnif olunurken hekim başılara ait merhumun kütüphanesinden bir listenin çıktığını değerli âlimimiz Kilisli bay Rifat bize haber verdi ve bu mühim vesikayı da gösterdi. Biz de fotoğrafını ve klişelerini hazırlattıktan sonra kısa izahlarla cümlesinin ruhları şadolsun diye basmağa karar verdik.

İBNİ SİNA İRANLI MIDIR, YOKSA TÜRK MÜ?

AYDIN M. SAYILI (*)

İbni Sinanın ölümünün 900 üncü yıl dönümü Türkiye'de 21 Haziran 1937'de kutlandı. Bu tarihi doğru olarak tesbit edebilmek için bir sene evvel araştırmalar yapılmıştır. (1) Bu türen münasebeti ve Türk tarih kurumunun himayesi altında İbni Sina isminde bir eser vücuda getirilmiştir. (2)

Bence bu eser İslâm ilim ve felsefe tarihine çok büyük bir yardımdır. Doğrudan doğruya orijinal metne istinat ettiği için kıymeti bilhassa fazladır. Bu eser muhtelif şahısların fotoğraflarından müteşekkil olup altı kısma taksim edilmiştir. Bunlardan İbni Sinanın metafiziki ve milliyeti hakkında olan birinci kısım bizi bilhassa alâkadar etmektedir.

Burada, eski ilim adamlarının milliyetinin ehemmiyetini talî görenlere cevap vermek isterim. Bunlara nazaran ilmin hududu yoktur. Her ne kadar bu görüş doğru ise de tarihin mutalea ettiği âlimlerin insanî tarafları ve milliyetleri daima araştırılmış ve tarihçileri daima meşgul etmiştir. İlim tarihi bile milletlerin tarihi üzerine istinat etmektedir. Aynı zamanda alimlerin insanî tarafları mutalea edildiği zaman milliyetleri de daima zikredilmektedir.

Diğer bir itiraza göre, milliyet hissi uyanmadan milliyetten bahsetmenin doğru olmamasıdır. Esasen İbni Sinanın zamanında yaşamış olan bir müslüman için ehemmiyetli olan nokta milliyetten zi-

(*) Was İbni Sina an İranian or a Turk? İsis No. 83, 1939 mecmuasında çıkan makaleden Dr. Metine Belger tarafından yapılan Türkçe hülâsadır.

(1) Bu araştırmanın neticesi, A. Süheyl Ünver'in Tedavi Kliniği ve Lâboratuvar dergisi mecmuasında (1936, 21, VI) çıkan "Türk hekim ve filozofu İbni Sinanın doğum ve ölüm yılları, ay ve günleri," ismindeki makalesinde tebliğ edilmiştir.

(2) İbni Sina, şahsiyeti ve eserleri hakkında tedkikler. Türk Tarih Kurumu yayınlarından seri VII. numara: 1. Muallim Ahmed Halid kitabevi. İstanbul 1937.

yade dindir, Fakat biz de İbni Sinanın milliyeti dediğimiz zaman bunu bugünkü telakkilere göre değil, yalnız bu âlimin menşei hakkında bir fikir edinmek istiyoruz.

Orta çağda islâm âleminde yaşamış olan âlimlerin milliyeti hakkındaki fikirler arap tarihçilerine ve bugünkü Türk âlimlerine göre değişir. Bu münakaşa bilhassa Şemsettin Günaltayın makalesi üzerine istinat etmektedir.

Bugünkü Türk tarihçilere nazaran Müslüman tarihini mütalea eden garp alimleri iki noktada mübalega etmektedirler, Bunlar da herkeşi arap ve pers milletine talik etmektir. Birçok alimleri yanlış olarak arap milletine sokmalarına sebep, kuranın ve bütün ilmî eserlerin arapça yazılmış olmasındandır. Arapçanın islâm memleketlerindeki yeri, lâtincenin Avrupadaki yeri ile mukayese edilebilir. Fakat lâtince kullanan her Avrupalı âlimin yine şahsî bir milliyeti olduğu gibi arapça kullanan her müslüman âlim de arab telâkki edilemez.

Türklerin bugün Türk olarak kabul ettikleri islâm alimlerin büyük bir kısmı araptan fazla iranlı olarak tanılmıştır. Buna sebebiyet veren yanlışlıklardan biri, Diclenin şarkında bulunan alimlerin umumiyetle iranlı olarak kabul edilmesidir. Bunun da sebebi, bu müslümanların arap olmamalarıdır. Fakat islâm hâkimiyetinin son asırların bu mıntakada birçok Türk şehirleri kurulmuştur. Bundan sonra, bir âlimin bugünkü İranın bulunduğu yerde doğmuş olması ile kendisinin İranlı olarak kabul edilmesi hatalı olur. Bu memlekete ait bir adamın milliyetinin tayini, çok şüpheli esaslara istinat etmektedir. Sâf Türk isimli olmıyan her adam İranlı olarak kabul edilir. Fakat sâf İranlı ismi taşıyan bazı kimselerin de iki nesil evvelki ecdadının sâf Türk olduğu meydana çıkarılabilmıştır. Yani şekilde İran lisanı da moda şeklinde Türkler tarafından da kullanılmıştır.

Bu yanlışlığa meydan veren diğer filolojik bir hata daha vardır. Bu da acem tâbiridir. Esasında « arap olmıyan » demek olan bu tabir bilâhare yalnız İraniler için kullanılmıştır.

Mezhebin de milliyet tayinine yardımı vardır. Bazı şii olanların çok büyük bir kısmı iranlı idi. Fakat aynı zamanda şiîler arasında birçok Türk te bulunduğundan bu miyar da çok doğru değildir.

İbni Sina uzun zaman arap olarak telâkki edilmişti. Bugün ekseriyet itibarile İranlı olarak tanınmış ise de Türk alimleri Türklüğünü çok şiddetle müdafaa etmektedirler. Bugünkü yazılar meyanında İbni Sinanın milliyetini tamamen isbat eden malûmat mevcut değildir. (1) Mamaafih İbni Sinanın arap olmadığı muhakkaktır. Ş. Günaltay bu âlimin İranlı dahi olmadığını isbat için (2) âlimin kısaca hayatından bahsettikten sonra aile ve oturduğu yerin etnolojik mütaleasını yapmaktadır. Netice olarak bu mıntakanın islâm istilâsından evvel dahi Türk olduğu anlaşılmıştır. Bu da İbni Sinanın türklüğü lehine bir delildir.

İbni Sinanın eserlerinin küçük bir kısmı farisicedir. Türkçeyi hiç kullanmamıştır. Fakat yukarıda da zikredildiği veçhile farisice o zaman moda halinde kullanılıyor, arapça ise ilmî lisanı teşkil ediyordu. (3)

Aynı zamanda yukarıda, İranlıların büyük bir kısmının şiî olduğu söylenmişti. İbni Sinanın şiî olmayışı yine türklüğü lehine bir delildir.

İbni Sinanın ismi de bazı âlimler tarafından İranlı olarak kabul ediliyorsa da Şemsettin Günaltay bu ismin Türk ismi has listesinde bulunduğu, aynı zamanda Uygur lugatçesinde de bulunduğunu işaret etmektedir. Bütün bunlar İbni Sinanın türklüğü lehine deliller teşkil etmektedir.

(1) A. Süheyl Ünver - Türk tababeti tarihi simalarından İbni Sina. Tedavi seririyatı ve lâboratuvarı m. Ne. 4. 1931.

(2) Türk Tarih Kurumunun neşrettiği İbni Sina eserinde Şemseddin Günaltay makalesi.

(3) „ „ „ „ „ „ „ Şerefeddin Yaltkayanın İbni Sinanın basılmamış şiirleri.